

Asociace starožitníků, o. s.
Rudolfinská akademie

Emil Schwantner

Závěrečná práce

Pardubice 2015

Leona Pendráková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou práci vypracovala sama s použitím uvedených literárních a internetových pramenů, soukromých zdrojů a odborných konzultací.

Květen 2015

Úvod

Tato práce pojednává ve zkratce o životě a dílu sochaře česko-německého původu, poněkud opomíjeného Emila Schwantnera, coby autora sochy „Zuřivý býk“, na níž je pak především zaměřena.

Od narození Emila Schwantnera, rodáka z Královce u Žacléře, letos uplyne 125 let. Jeho život a dílo se odvíjí na pozadí bouřlivých politických a národnostních nepokojů, které vyústily v první a druhou světovou válku. Hrůzy války, znesvářené obyvatelstvo pohraničních regionů, Schwantnerovo vysídlení z vlasti, to vše se odráží v jeho dílech s protiválečnou a sociální tematikou. Spletitá tehdejší situace v zemi nedovolila ani jiným současníkům Emila Schwantnera zapsat se výrazněji do povědomí české umělecké veřejnosti. Vzpomeňme za všechny například česko-německého sochaře Franze Metznera. Jeho význam v rámci sochařství secese tehdejšího Rakousko-Uherska se záhy vytratil díky jeho dlouhodobému působení v Německu, i když jeho vazby do Čech byly velmi časté až do konce jeho života. Druhým důvodem jeho zapomnění se stala předčasná smrt v roce 1919, která na jedné straně jeho osobu glorifikovala, na druhé straně jeho skutečné dílo zůstalo nepoznané a ty jeho části, které se staly věhlasnými (památník bitvy národů u Lipska) vypovídaly o jeho tvorbě značně jednostranně a spíše v politickém podtextu než ve výtvarné rovině.

Jeden z nejucelenějších pohledů na stále málo docenovanou tvorbu německy hovořících výtvarných umělců meziválečného období z Čech, Moravy a Slezska nabídl výstavní projekt „Mladí lvi v kleci“, realizovaný Oblastní galerií v Liberci ve spolupráci s Národním památkovým ústavem v roce 2013, jež byl přínosem pro česko-německé poznání, především pak pro rozšíření vzájemného kulturního, uměleckého a historického povědomí.

Schwantnerova socha „Zuřivý býk“ se pro mne stala výzvou ve chvíli, kdy se objevila otázka zprvu nejasného autorství. Bronzový odlitek Schwantnerova díla „Zuřivý býk“, který byl v letech 2011 a 2012 nabízen za kuriózních okolností hned dvěma českými aukčními domy s autorstvím připisovaným Bohumilu Kafkovi, byl pohnutkou, která mě přiměla se blíže seznámit s životem a dílem Emila Schwantnera, jakož se zaměřit na srovnání jeho práce a práce sochaře Bohumila Kafky.

„Zuřivý býk“, socha plná emocí a pohybu, krásný příklad animální plastiky, která v sobě mimo působivého uměleckého zážitku a mysterióznosti skrývá navíc také tajemnou roušku pochybnosti, kdo je jejím skutečným autorem. Jde o výjimečný sochařský počín, který nenechá pozorovatele ani chvíli na pochybách, že stojí tvář v tvář obdivuhodnému uměleckému dílu.

Který z obou sochařů, Emil Schwantner nebo Bohumil Kafka, vdechl „Zuřivému býkovi“ tolik živočišné vášně a obdařil jej nezměrnou dávkou divokého a nezkrotného pohybu? Kdo mohl mít prospěch z politováníhodného omylu, za předpokladu, že by socha Emila Schwantnera byla skutečně prodána jako dílo Bohumila Kafky? Na tyto a jiné související otázky zde hledám a nacházím odpovědi.

Obsah

Prohlášení.....	2
Poděkování.....	3
Úvod.....	4
Obsah	5
1. Emil Schwantner, sochař česko-německého původu.....	6
1.1 Raná tvorba	6
1.2 Pomníky	7
1.3 Pracující člověk, sociální témata, busty	9
1.4 Plastiky zvířat.....	9
2. Zuřivý býk.....	11
2.1 Prolog	11
2.2 Emil Schwantner versus Bohumil Kafka	11
2.3 Epilog	13
3. Omyly na trhu s uměním.....	15
3.1 Aukční nabídky – srovnání	15
3.2 Vada věci dle nového občanského zákoníku	17
4. Umělecké dědictví pro příští generace.....	19
4.1 Restaurování soch	19
4.2 Ničení uměleckých děl ve stínu válek a nenávisti.....	20
4.3 Sbírka pro obnovení zničeného uměleckého díla.....	20
5. Schwantner a jeho rodný kraj	22
5.1 Město Trutnov, Žacléř a Žacléřské muzeum.....	22
5.2 Porcelánka Žacléř.....	22
5.3 Přátelé.....	24
6. Ukázky sochařské tvorby Emila Schwantnera.....	25
7. Závěr	30
8. Životopisné údaje	31
9. Použitá literatura, odkazy.....	32
10. Seznam obrázků	33

1. Emil Schwantner, sochař česko-německého původu

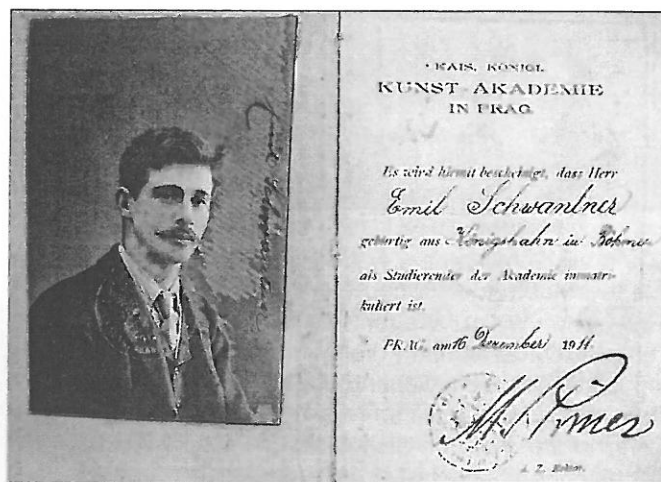

Obr. 1 - Emil Schwantner

1.1 Raná tvorba

První nesmělé sochařské počiny Emila Schwantnera vznikaly v Žacléřské porcelánce, tehdy ještě chlapce, u něhož modelář Žacléřské porcelánky jménem Hartmann poznal umělecké sklony. Ve čtrnácti letech byl Emil Schwantner přijat do dvouletého učení na modeláře, následně navštěvoval odbornou keramickou školu v Teplicích v Čechách. Byl by mohl pracovat jako modelář, ať už v Žacléři nebo Pasově, kde našel svoji první pracovní příležitost.

Tehdy však touha rodícího se umělce po tvořivém modelování, která se neslučovala s masovou výrobou v továrně, nedovolila Emilu Schwantnerovi ustrnout a nerozvíjet cit pro umění. V roce 1909 jako devatenáctiletý mladík bez středoškolského vzdělání se E. Schwantner díky osobní přímluvě Václava Myslbeka dostal na pražskou uměleckou akademii, kde studoval do roku 1912, kdy složil závěrečné zkoušky.

Obr. 2 - Studijní průkaz Emila Schwantnera

Ještě v témže roce, (1912), byl Emil Schwanter přizván sochařem Frantzem Metznerem, (1870-1919), rovněž rodilým Čechem, ke spolupráci na zakázce, již bylo dokončení Památníku bitvy národů v Lipsku. Při dokončovacích pracích bylo možno pozorovat změnu stylu plastik.

„Figuríny sice rovněž nezasahují do prostoru a zachovávají si určitou uzavřenost, ale působí předsunutou nohou či naznačeným otáčením těla pohyblivěji. Jejich formy jsou zakulacené a měkké, bez hrotů a ostrých hran“¹

Není pochyb, že Schwanterova spolupráce s Frantzem Metznerem ovlivnila jeho následnou sochařskou tvorbu, ač tato trvala ne déle než rok.

1813 1913
aus der Vogelschau. Es ist 91 Meter hoch, Bauzeit 14 Jahre, Baukosten 6 Millionen Mark
Im Hintergrund rechts Friedhofskapelle mit Krematorium.
Obr. 3 - Památník bitvy národů

1.2 Pomníky

V pomníkové plastice přišla Schwanterovi jeho práce u Metznera bezpochyby vhod. Zmapovaných pomníků obětí války a náhrobních plastik, které E. Schwanter vytvářel v období po první světové válce, bylo v oblasti Krkonoš a okolí více než dvacet, zachovaly se však pouze čtyři. Ostatní byly zničeny po druhé světové válce. Za všechny uvedme například Pomník mužů ze Svobody nad Úpou, kteří v rakousko-uherské uniformě položili život za svou domovinu v letech 1914-1918, který stával poblíž kostela sv. Jana Nepomuckého ve Svobodě nad Úpou.

¹ Citát z knihy: HUTTER, PETER - Die feinste Barbarei – Das Völkerschlachtdenkmal bei Leipzig, Leipzig 1990, str. 172

Dle dostupných pramenů padla bronzová deska se jmény hrdinů za obětí rekvizici barevných kovů pro zbrojní průmysl ve II. světové válce, zatímco kamenná část pomníku byla v roce 1948 použita jako stavební materiál.

Mezi zachovalé pomníky z dílny Emila Schwantnera patří např. Pomník obětem světové války v Královci nebo Pomník obětem světové války v Mladých Bukách, který byl zhotoven v roce 1924 nákladem 20 000 Kč. Pomník zdobí dva figurální motivy ze světle žlutého pískovce, a to postava raněného bojovníka a truchlící válečná vdova s dítětem v náručí. Později byla k pomníku přistavěna postranní křídla s kovovou deskou nesoucí jména padlých.

Obr. 4 - Pomník v Mladých Bukách v původní formě bez postranních křídel

U sochařských děl Emila Schwantnera se mužské tělo ukazuje v antické nahotě. Za zmínku stojí reliéfní pojetí, jehož podstatným rysem je zdůraznění pevně daného plastického prostoru a snad až přespřílišné vměstňání postav do formátu.

Emil Schwantner byl v období po I. světové válce považován za sochařskou jedničku v podhůří Krkonoš a na Trutnovsku a jako takovému mu v období stavění okázalých pomníků byly zadávány zakázky na monumentální zhmotnění holdu mrtvým hrdinům. E. Schwantner opouští do té doby napodobovaný historismus, vše umělé mizí a hrůza člověka a jeho utrpení se odráží ve Schwantnerových plastikách.

1.3 Pracující člověk, sociální témata, busty

Pracující člověk je dalším těžištěm ve Schwantnerově díle. Jeho sochy jsou na povrchu v pohybu a rozbrázděné, což umožňuje hru světla a stínů. Nabízí se srovnání se sochami Augusta Rodina (1840-1917), s nímž se Emil Schwantner během svých studií v Praze seznámil. Příkladem významného díla připomínajícího A. Rodina a jeho „Občany z Calais“ je náhrobek Wilhelma Kiesewettera, který byl postaven na trutnovském hřbitově. Tento zobrazuje občany vybrané z Trutnova a okolí, mezi nimi sám Kiesewetter a Schwantnerova macecha, jako pracující lidé, kteří truchlí nad svým poslancem a zároveň jsou představiteli české demokracie, ve které německá menšina má svého zmocněnce.

Rodinovým géniem bylo jeho pojetí oživení sochy v soustředění zájmu na lidské tělo a jeho křivky. Jeho svobodný přístup měl obrovský vliv na následný vývoj v moderním sochařství, jeho zaujetí postavou bylo zakořeněno v jeho obdivu k Michelangelovi. Rodin se stal inspirací pro nastupující generace sochařů, svou tvorbou ovlivnil vedle Emila Schwantnera také další české umělce, když v roce 1902 vystavoval v Praze. V jeho ateliéru studovali také čeští sochaři Josef Mařatka a Josef Kratina.

Rodin bývá řazen k impresionismu, a to hlavně pro svůj přístup k povrchu sochy a užití ploch k efektu světla a stínu. Na svých sochách rozložil trojrozměrnou formu do tance odrazů barev, přičemž dosáhl stejného výsledného dojmu jako impresionisté v obrazech. Rodin obdaroval své sochy energií a svobodou. Celá řada Rodinových soch byla odmítána a kritizována, neboť se tyto neshodovaly s tehdejšími uznávanými tradicemi klasicismu, nýbrž vyjadřovaly kromě forem i dynamické pocity umělce i zobrazovaných témat.

Nejen A. Rodin ovlivnil Schwantnerovu tvorbu, při ztvárňování tématu „pracující člověk“ to byl také belgický sochař Konstantin Meunier, když se E. Schwantner jako vzorný žák zúčastnil ve druhém a třetím ročníku exkurze do Holandska a Belgie. Tento belgický sochař dával u svých modelů přednost horníkům a dělníkům v průmyslu a selkám v pohybu při práci na poli. E. Schwantner byl ve svém dětství obklopen také pracujícími lidmi na žacléřské uhelné haldě. Jeho otec si občas přivydělával jako horník. Přesto však v jeho tvorbě není nic lidového.

„Ve smyslu Rodinově holdoval kypícímu životu, ve smyslu Meunierově měl sklon k soucitu s pracujícím a obyčejným člověkem.“²

1.4 Plastiky zvířat

Emil Schwantner je originálním sochařem zvířat, snad v nich skutečně rozpoznal duši, vdechl jim osobitost.

„Vyzdvížení duševního výrazu, za jehož nositele mají být člověk či zvíře považováni, sjednotil nejšťastnějším způsobem pomocí svého nadání.“³

² Citát z *Katalogu Galerie města Trutnova - Emil Schwantner (1890-1956)*, Městský úřad Trutnov, 1996, str. 8

³ Citát z knihy: SITKA, RUDOLF - *Emil Schwantner, Riesengebirgsheimat* 1/1957, str. 13

Skutečnost, že zvířeti je přiřazeno vlastní místo, je opět teprve vymožeností 19. století. Za zakladatele autonomní zvířecí plastiky je považován Antoine Louis Barye (1795 – 1875).

„Jeho lvi opouštějí klasicistní ideál klidu a vrhají se zarputile do boje, takže ztrácejí dosavadní reprezentativní charakter.“⁴

O Schwantnerově mimořádném zájmu o zvířecí plastiku svědčí mj. skutečnost, že si nechal po I. světové válce, hned na začátku dvacátých let, postavit lešení ve vrocavské zoologické zahradě, aby mohl studovat a skicovat zvířata, především velké kočky. Emilu Schwantnerovi se podařilo sjednotit obsah a formu, nechal propuknout silný temperament ve stálém boji o jeho zkrocení. Do zvířecí plastiky zavedl pohyb a osvobozuje formu. Pomocí energických linek důrazně reprodukuje nashromážděnou sílu odpočívajícího těla dravého zvířete (sochy panterů).

„Schwantnerův „Zuřivý býk“ pak zastavuje svoji zuřivost těsně před pozorovatelem a záhadně se na něj usmívá!“⁵

⁴ Citát z *Katalogu Galerie města Trutnova - Emil Schwantner (1890-1956)*, Městský úřad Trutnov, 1996, str. 12

⁵ Tamtéž: str. 13

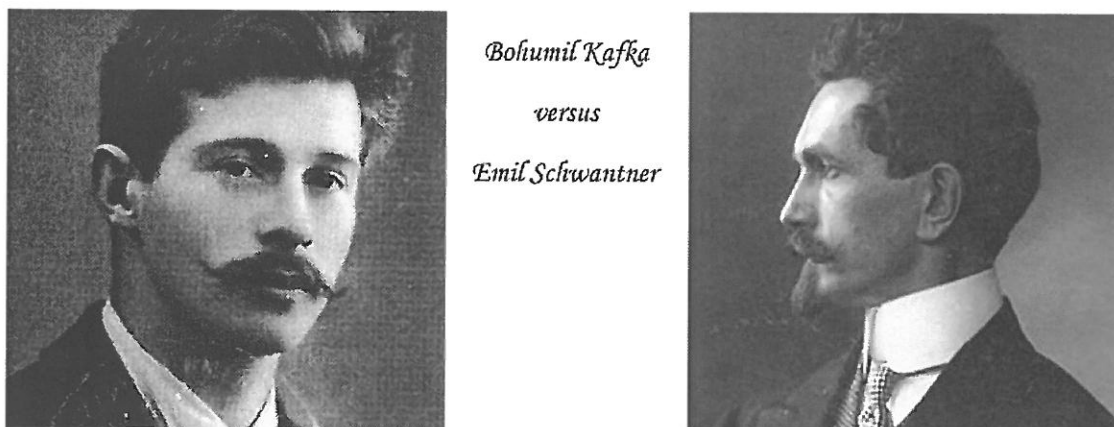
2. Zuřivý býk

2.1 Prolog

„Býk“, „Zuřivý býk“, „Zuřící býk“ – dílo, jež mě přimělo k hlubšímu zamyšlení se nad tvorbou Emila Schwantnera, jakož i nad omyly, které mohou hraničit s úmyslem oklamat trh a konečně i nad otázkou autorství, jejíž hranice zdá se býti velmi tenkou.

2.2 Emil Schwantner versus Bohumil Kafka

Bohumil Kafka (1878-1942) a Emil Schwantner (1890 – 1956), známí umělci, jež oba prošli v určitém období ateliérem Josefa Václava Myslbeka a oba vytvořili početnou kolekci zvířecích plastik.

Obr. 5 – E. Schwantner (vlevo), B. Kafka (vpravo)

Není pochyb o tom, že socha „Zuřivý býk“ není, jak uvádějí někteří galeristé, dílem Bohumila Kafky, nýbrž však Emila Schwantnera. Níže uvedené argumenty vyvracejí autorství B. Kafky tak, jak se mi je podařilo zjistit ze soukromého zdroje, od správce odkazu Bohumila Kafky, pana Jiřího Bureše.

1. Soupis

Předmětná socha, „Zuřivý býk“, není v soupisu prací B. Kafky. Dle dostupných informací pracoval Bohumil Kafka na sklonku života na podrobném soupisu svých děl, který měl být vydán knižně. Bohužel se tak nestalo, předmětné dokumenty darovala rodina vlastníci autorská práva Národní galerii, kde by tyto také měly být uloženy v archivu.

Ucelený soupis děl E. Schwantnera není k dispozici, ale z dostupných literárních pramenů je nezpochybnitelné, že předmětná socha je jednou ze skvělých Schwantnerových zvířecích plastik.

2. Námět

Téma "zuřivý / zuřící" se nikde v díle Bohumila Kafky neobjevuje. Zuřivý býk navozuje atmosféru býčích zápasů. B. Kafka se nikde ve svých poznámkách o býčích zápasech nezmiňuje a ve Španělsku údajně nikdy nebyl (zjištěno konzultací se správcem autorských práv, který tak usuzuje z bohaté korespondence s rodinou, dnes rovněž uložené v Národní galerii).

Bohumil Kafka modeloval sochy podle reálné předlohy. Když modeloval Štefánika, měl ve svém ateliéru v kleci živého lva. Jeho socha „Mrtvá labut“ je modelována podle mrtvolky, kterou našel ve Stromovce a přenesl do svého ateliéru. Kafkovo tzv. zvířecí období se datuje převážně od 1904 do 1908, tehdy pobýval v Paříži. Není doloženo, že by v Paříži našel „zuřivého“ býka, naopak je doloženo, že tam našel býka „hodného“ a toho modeloval v roce 1908.

B. Kafka sice modeloval býky dva, v letech 1908 a 1925, ale ani jeden není podoben soše, jež byla nabízena v letech 2010 - 2012 na českém trhu jako dílo Bohumila Kafky, a která je navíc prokazatelně dílem nikoliv neznámého, ale snad dosud poněkud opomíjeného sochaře Emila Schwantnera. Ten však na rozdíl od B. Kafky pracoval s motivem „pádícího či zuřivého“ býka opakovaně. Také E. Schwantner ve zvířecí plastice pracoval dle reálné předlohy, když například pozoroval kočkovité šelmy ve vrocławské zoologické zahradě, aby následně ztvárnil své pantery.

3. Podstavec

Za povšimnutí jistě stojí podstavec sochy „Zuřivého býka“, která je mylně připisována B. Kafkovi. Kafkovy sochy s nohami mají v drtivé většině podstavec, který tvoří pevnou, nedělitelnou součást díla. Žádná socha B. Kafky nemá dřevěný nosný sokl, jak tomu je shodou okolností u „Zuřivého býka“ Kafkovi pouze připisovanému.

4. Signatura

Signatura „B. KAFKA“ je velmi podobná originální signatuře, těžko najdeme významné rozdíly. Ale jedna skutečnost je přece jen podivná. Bohumil Kafka na své sochy nepsal litce. Originální signatura obsahuje jméno, většinou ještě rok a případně číslo odlitku (své odlitky si B. Kafka pečlivě evidoval, protože si většinou odlití platil ze svého). Navíc lze spekulovat o tom, zda by umělec formátu Bohumila Kafky umístil signaturu na tak „okaté“ místo, na bok sochy, vždyť by tím mohl pokazit estetický dojem! Navíc vyražená signatura je ještě jakoby náhodou umocněna štítkem se jménem na soklu.

Obr. 6 – Detail signature

5. Datace

Odlitky, které se na trhu objevily, by měly údajně pocházet z dílny Franty Anýže. Jeho firma byla v roce 1948 znárodněna. Od konce šedesátých let pak vlastní autorská práva k dílu Bohumila Kafky rodina Burešů z kraje Podkrkonoší. Dle pana Jiřího Bureše ml. nikdo od šedesátých let rodinu vlastníci autorská práva nekontaktoval a nežádal o souhlas k odlití plastik. Pokud tedy odlitky v nabídce aukčních domů a galerií z let 2010 – 2015 lil skutečně F. Anýž, pak by musely být odlity již před více než 60 lety. Vzhled předmětných odlitků však takovému stáří nenasvědčuje.

6. Autorství

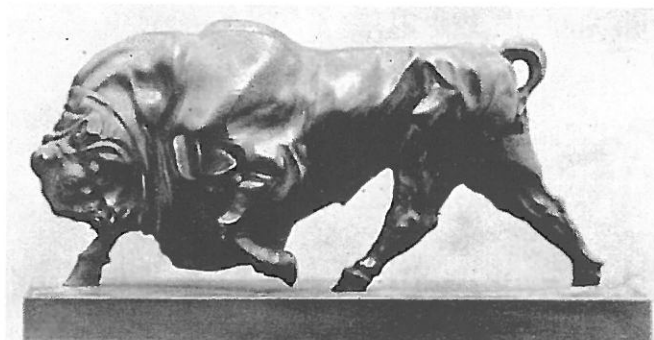
Kdo je skutečným autorem díla „Zuřivý býk“? Bohumil Kafka nebo Emil Schwantner? Proč trvat na tom, že „Zuřivý býk“ patří Bohumilu Kafkovi? Kvůli signatuře? Kolik „Zuřivých býků“ se na současném trhu nabízelo a není to nějak moc?

2.3 Epilog

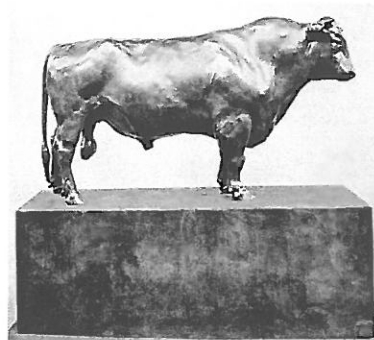
Tyto a další otázky se nabízejí v souvislosti s dílem „Zuřivý býk“. Ať už by byl autorem jeden či druhý z obou sochařů, není pochyb o umělecké hodnotě daného díla. Díla, jež svým mistrným provedením nenechá nikoho na pochybách, že autorem je sochař, který bravurně zachytil obsah a formu.

Pro autorství Emila Schwantnera jednoznačně hovoří dřevěná plastika „Zuřivý býk“ (v originále „Ein rasender Büffel“), která je uložena v depozitáři trutnovského muzea „Podkrkonoší“.

Srovnávací fotografie býků:

*Obr. 7
Schwantner Emil: Ein Rasender Büffel,
cm, značeno uprostřed: B. Kafka,
na hraně soklu: Schwantner 1929,
Muzeum Podkrkonoší Trutnov*

*Obr. 8
Bohumil Kafka, Býk 1908, výška 30
reprodukce z katalogu Kafkových prací
(Archiv výtvarného umění DOX)*

3. Omyly na trhu s uměním

Co stojí za připsáním chybného autorství sochy „Zuřivý býk“, chyba nebo úmysl? Chybným připsáním autorství předmětné sochy „Zuřivého býka“, pokud by se jednalo o úmyslné pochybení, by mohl prodávající dosáhnout neoprávněného prospěchu, neboť tržní ceny děl Bohumila Kafky převyšují tržní ceny děl Emila Schwantnera (viz srovnání aukčních nabídek, čl. 3.1). Rovněž tak úspěšnost prodeje jednoznačně hovoří pro B. Kafku. Kolik chyb, omylů a podvodů je schopno české tržní prostředí vstřebat? Co trápí český trh s uměním?

Českým specifikem je velmi problematická a právně nedorešená role znaleckých vyjádření a často až alarmující úroveň některých posudků, což zdejší trh s uměním bezpochyby výrazně trápí. V našem prostředí bohužel není o problematické posudky a „potvrzení pravosti“ vypracovaných kunsthistoriky, často historiky umění již léta na důchodu, působících dříve v našich předních sbírkových institucích, zdaleka nouze. Za zvláštní zmínku pak stojí znalci v aukčním prostředí, kteří jsou samostatnou kapitolou. Zvláštností českého prostředí je také to, že se velká část znalců vyjadřuje k velmi širokému spektru autorů napříč všemi žánry, zatímco v zahraničí je znalcství obvykle více specializované a není výjimkou, že se zde jednotliví znalci vyjadřují pouze k jedinému autoru či skupině autorů. Je známo, že řada předních historiků umění v produktivním věku, s ohledem k dlouhodobě problematickému renomé znalecké činnosti, spolupráci s aukčními domy nevyhledává nebo ji z hlediska možného střetu zájmů ani vyhledávat nemůže. Aukční domy tak jsou v nesnadné situaci, kdy klienti od nich posudky vyžadují, oni však mají jen omezené možnosti patřičné posudky zajistit. Přesto se zdá, že rezervoár znalců vždy ochotných aukční díla posoudit, ať už konzultativně či případně k nim vypracovat písemný znalecký posudek na zakázku, je stále dost, jak vyplývá z náhledu do aukčních katalogů. Jednotlivá díla, především ta široké veřejnosti cenově méně přístupná, jsou vybavena často i několika znaleckými posudky nebo alespoň ve výčtu renomovaných osob, které dílo posoudily, figurují často hned dvě a více zvučných jmen. Nezbyvá než doufat, že se s novou právní úpravou v této oblasti blýská na lepší časy a český trh s uměním se tak stane napříště méně rizikovým.

3.1 Aukční nabídky – srovnání ⁶

Ukázky vybraných nabídek děl srovnávaných sochařů v českých aukcích v období 2011-2015:

1. **Autor:** Schwantner Emil

Vytvořeno: 1930

Technika: Socha pantera

Signováno: sign. SCHWANTNER 1930

Aukční dům: Aukční dům Sýpka

Místo prodeje: Praha

Datum prodeje: 23. 2. 2014

⁶ Zdroj: Art+ vše o trhu s uměním, databáze aukčních výsledků, viz: <http://www.artplus.cz>

Číslo položky: 73

Vyvolávací cena:

14 000,00 Kč

Konečná cena:

40 000,00 Kč

Aukční provize:

20,00%

Obr. 9 - Socha pantera

2. Autor: Kafka Bohumil

Vytvořeno: -

Technika: Socha

Signováno: značeno uprostřed: B. Kafka, lil F. Anýž Praha

Aukční dům: Galerie Arcimboldo

Místo prodeje: Praha

Datum prodeje: 19. 11. 2011

Číslo položky: 080

Vyvolávací cena:

90 000,00 Kč

Konečná cena:

nebyl prodán

Aukční provize:

24,00%

Obr. 10 - Socha býka

3. Autor: Kafka Bohumil

Vytvořeno: -

Technika: Socha

Signováno: signováno B. KAFKA

Aukční dům: Arthouse Hejtmánek

Místo prodeje: Praha

Datum prodeje: 13. 6. 2013

Číslo položky: 330

Vyvolávací cena:

80 000,00 Kč

Konečná cena:

100 000,00 Kč

Aukční provize:

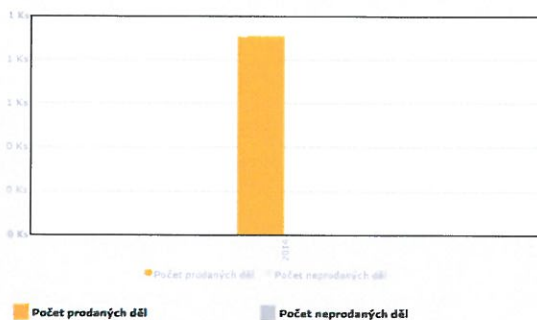
24,00%

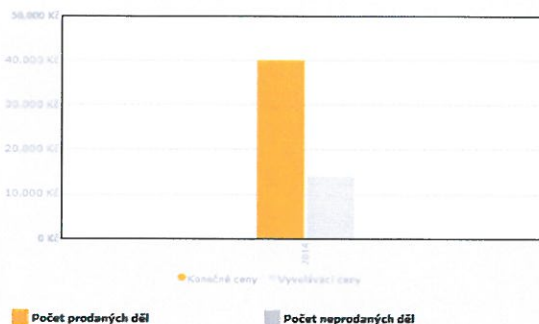
Obr. 11 - Socha slona

Graf 1 – Emil Schwantner

Počty prodaných a neprodaných položek v jednotlivých letech

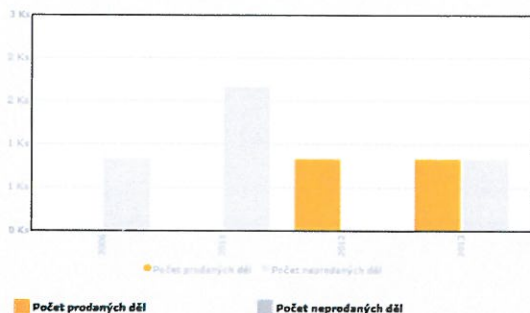

Finanční objemy v jednotlivých letech

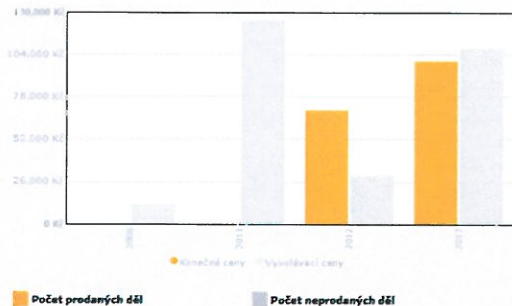

Graf 2 – Bohumil Kafka

Počty prodaných a neprodaných položek v jednotlivých letech

Finanční objemy v jednotlivých letech

Dle databáze aukčních výsledků zveřejňovaných na stránkách Art+ (www.artplus.cz/cs) bylo v tuzemských aukcích ve sledovaném období 2006 – 2015 nabízeno celkem 6 plastik Bohumila Kafky a pouze jediná od Emila Schwantnera. Ze šesti nabízených soch Bohumila Kafky (tento údaj zahrnuje i spornou plastiku „Zuřivý býk“), jejichž průměrná vyvolávací cena byla 45.800,- Kč, byla prodána celkem dvě díla za průměrnou cenu 85.000,- Kč/ks, bez aukční provize. Schwantnerův „Panter“ byl nabízen za vyvolávací cenu 14.000,- Kč, zatímco prodán byl za 40.000,- Kč, bez aukční provize. Úspěšnost prodeje Kafkových děl činí 33%, u Emila Schwantnera pak 100%, přičemž je třeba přihlídnout ke skutečnosti, že vzhledem k úzké aukční nabídce se jedná o údaj ne zcela objektivní.

3.2 Vada věci dle nového občanského zákoníku ⁷

Socha býka od Emila Schwantnera, která byla v roce 2011 aukčním domem Arcimboldo nabízena jako dílo Bohumila Kafky, dle dostupných informací prodána nebyla. Pokud by však k prodeji došlo, jednalo by se nepochybně o tzv. vadné plnění, přičemž se nabízí otázka, jak by byla v tomto případě vada na věci – uměleckém předmětu - ulpívající dle Nového občanského zákoníku (NOZ) klasifikována.

⁷ Zdroj: BEZOUŠKA, PETR - PIECHOWICZOVÁ, LUCIE - *Nový občanský zákoník*, 2014, ANAG, 1. vydání

NOZ zčásti přebírá konstrukci a rozdělení práv z vady prodané věci z dřívějšího obchodního zákoníku. Zákon opouští zaběhlou koncepci vad opravitelných a neopravitelných, která i tak měla v obchodě s uměním jen velmi malý význam. NOZ namísto toho upravuje práva kupujícího z vadného plnění podle toho, jak zásadní vadou umělecké dílo trpí, neboli jak moc vadné plnění prodávajícího porušuje uzavřenou smlouvu. Obecně je tak pozice kupujícího, kterému bylo plněno vadně, podstatně posílena.

Zákon rozlišuje vady a práva z těchto vad, která jsou podstatným a nepodstatným porušením smlouvy.

Podstatným porušením kupní smlouvy se rozumí prodej věci s tak významnou vadou, o níž muselo být prodávajícímu již při uzavření kupní smlouvy zřejmé, že kupující by předmětnou smlouvu neuzavřel, kdyby o ní věděl anebo ji předvídal. Nepodstatným porušením kupní smlouvy jsou pak všechny ostatní vady ulpívající na věci, která byla předmětem obchodu.

V případě vady uměleckého předmětu anebo starožitnosti, která je podstatným porušením kupní smlouvy (např. vyjde-li najevo, že prodávaný obraz není originál, nýbrž falzum), má kupující právo zvolit mezi dodáním nové bezvadné věci, dodáním chybějící věci, její opravou, přiměřenou slevou z kupní ceny nebo odstoupením od smlouvy (což bude v uvedeném případě logicky nejčastější volba. Pokud byla vadným plněním smlouva porušena jen nepodstatně (např. dodán historický obraz bez původního hodnotného rámu, který byl poškozen při nevhodné manipulaci, avšak s kvalitním rámem novým), pak má kupující právo na odstranění vady anebo na přiměřenou slevu z kupní ceny. NOZ u podstatného porušení kupní smlouvy stanoví, že pokud kupující nesdělí prodávajícímu volbu způsobu odškodnění (viz výše), a to bez zbytečného odkladu po oznámení vady koupeného předmětu, má kupující jen taková práva, jako by došlo k porušení nepodstatnému. Kupující volí jen jednu, provedenou volbu konkrétní reparační vady věci není oprávněn změnit bez souhlasu prodávajícího. NOZ však, bohužel, blíže nespecifikuje termín způsobu odškodnění „bez zbytečného odkladu“ po oznámení vady.

NOZ výslovně zakotvuje tzv. „zádržné“, tj. oprávnění kupujícího nezaplatit až do úplného odstranění vady prodané věci prodávajícímu tu část kupní ceny, která přiměřeně odpovídá právu kupujícího na slevu. Otázkou zůstává, jak stanovit v praxi v konkrétním případě odpovídající poměr mezi zadrženou částkou a hodnotou sporného předmětu.

4. Umělecké dědictví pro příští generace

4.1 Restaurování soch

Restaurátorské dílny, jakož i umělecké slévárny jsou určitou zárukou, že umělecké poselství ukryté v sochařských dílech zůstane zachováno i pro příští generace, aby se tak mohly obdivovat zachovalým, restaurovaným či z původních forem nově odlitým sochařských počinům.

1. Restaurování

Na českém trhu působí specializované ateliéry a restaurátorské dílny zabývající se restaurováním a někdy také zhotovováním uměleckých děl. Tyto pak pracují s různými materiály, např. bronz, mosaz, měď, stříbro. Sochy jsou odlévány metodou ztraceného vosku do forem ze směsi antuky a sádry nebo také do forem pískových. Volba technologie závisí na velikosti a tvaru sochy, velikost přitom není limitujícím faktorem. Restaurování může probíhat v terénu, většinou jde o bronzové sochy, nebo pamětní desky. Pokud je možné dílo demontovat, probíhají restaurační práce z pravidla v restaurátorských dílnách. Restaurátorovi by mělo jít vždy o to, aby zachoval rukopis autora díla.

2. Cizelování

Plastiky jsou cizelovány, ať už pomocí klasických ručních nástrojů nebo různých strojků a strojů. Avšak při ručním zpracování se lépe docílí měkkého, výtvarného opracování povrchu. Díky ručnímu způsobu opracování je povrch také dokonale připraven k patinování.

3. Patina

Specializovaní patiněři jsou schopni patinovat sochy a další umělecké předměty podle přání zákazníků v nejširší paletě barev. Od různých tónů zlaté, přes červenou, hnědou a zelenou barvu, až po modrou, bílou, nebo černou. Patiny se docílí chemickou reakcí, hotová patina je pak konzervována voskem.

4. Umělecké slévárny

V uměleckých slévárnách se odlévají sochy, pamětní desky, medaile z bronzu. Z mosazi pak nábytkové i dveřní kování a mnoho různých typů zvonků, svícňů, pečetiítek a jiných dekorativních předmětů.

Z výše uvedeného vyplývá, že bezesporu existují technické možnosti pro zachování uměleckých hodnot pro příští generace, které mohou být ovšem absurdně využity i pro oklamání trhu, např. zhotovováním pozdních odlitků pochybné provenience. Zároveň však skýtají možnosti jak z hodnotného díla, jemuž někdo vtiskl vadu chybnou signaturou, opět učinit dílo hodnotné. Pro "Zuřivého býka" je možným osvobozením od vykazované vady právě zásah restaurátora - patinéra, který z předmětné sochy sejme nepatřičné značení a umožní jí tak znovu "žít vlastní život".

4.2 Ničení uměleckých děl ve stínu válek a nenávisti

Nespočet pomníků Emila Schwantnera byl bohužel zničen, ne vždy tomu však musí zůstat. Příkladem, který stojí za povšimnutí je Pomník obětem I. světové války od Emila Schwantnera, který byl instalován ve 20. - 30. letech 20. století obyvateli osady Černá Voda při cestě do Královce a měl být připomínkou těch, jež padli v I. světové válce v boji za svobodu své osady.

Naneštěstí se však toto dílo dočkalo nespravedlivé odplaty, když Češi v pomstě za II. světovou válku pomník poničili. Našlo se však řešení, město Žaclěř se zasloužilo o jeho obnovu.

Další práce Emila Schwantnera, které byly zničeny v době okupace, například pomník obětem I. světové války nazvaný „Tanec smrti“, který stával v trutnovském parku, takové štěstí neměly. Významné dílo, náhrobek poslance Wilhelma Kiesewettera na trutnovském hřbitově, bylo zničeno vandaly v roce 1993, ale i v tomto případě se díky snahám, tentokrát města Trutnov, podařilo dílo podle nalezených fragmentů obnovit.

Obr. 12 - Náhrobek WK: Kovové sousoší na hrobce Wilhelma Kiesewettera na trutnovském hřbitově, představující zubožené hladové lidi, byl rozmlácen palicemi a odvezen do sběru. Podle nalezených fragmentů a fotodokumentace byla později zhotovena kopie.

4.3 Sbírka pro obnovení zničeného uměleckého díla

Zničený a následně obnovený Pomník obětem I. světové války nacházející se mezi osadami Černá voda a Královec byl zachráněn díky výjimečnému počínu města Žaclěř, když uspořádalo sbírku na obnovu zničeného pomníku a „dobrá věc se podařila“!

Rekonstrukce přišla na 100 tisíc korun a vekou část se podařilo získat díky veřejné sbírce. Slavnostnímu odhalení v listopadu 2013 pak byli přítomni ti, kteří přispěli k obnově, jakož i ostatní podporovatelé veřejných snah o zachování památek. Mezi těmi, kteří přispěli, byli rodáci žijící v Německu.

„Potěšitelné je, že se při tom podařilo spojit síly lidí, kteří žijí v místě nyní a těch, kteří tam sice mají rodiště, ale z nejrůznějších příčin odešli“.⁸

Rok 2013 by rokem 95. výročí od ukončení I. světové války, čas odhalení obnoveného pomníku byl pak symbolicky stanoven na 11. hodinu, kdy nastal na všech bojištích první světové války klid zbraní.

Obr. 13 – Památník obětem I. světové války v Černé vodě

Výše uvedené svědčí o skutečnosti, že mezi lidmi je stále ještě nemálo sounáležitosti a zájmu o kulturní památky, že se daří podobné počiny realizovat.

⁸ Citát z Krkonošského deníku: VANÍČEK, ALEŠ - Češi i Němci spojili síly při opravě pomníku, *Krkonošský deník*, ze dne 12. 11. 2013, viz: <http://krkonossky.denik.cz>

5. Schwantner a jeho rodný kraj

5.1 Město Trutnov, Žaclěř a Žaclěřské muzeum

Počátkem 20. let minulého století se E. Schwantner stěhuje do Trutnova do svého domu a ateliéru v Kantově ulici č. 6. Emil Schwantner měl pověst outsidera a podivína. V Trutnovském městském parku byla v roce 1932 odhalena Schwantnerova bronzová plastika „Tanec smrti“, která byla památkou padlým v I. světové válce. Bohužel padla později za oběť nacistického teroru.

Žaclěřské muzeum získalo v červnu 2006 jedno z děl sochaře Emila Schwantnera, a to krásnou dřevěnou plastiku nazvanou „Aufbau“ (Budování). Tuto sochu věnovala muzeu v Žaclěři rodina Schön, která byla s umělcem za jeho života v úzkém kontaktu. Ing. Erwin Schön, přítel Emila Schwantnera, byl autorem knihy „Emil Schwantner, Sochař z Krkonoš“, přičemž sám Emil Schwantner pomáhal autoru knihy s upřesňováním některých údajů. Za zmínku stojí, že Ing. Erwin Schön odkoupil bronzové tabulky se jmény padlých trutnovských vojáků z I. světové války, které byly umístěny na Schwantnerově památníku padlým v městském parku v Trutnově, a tím je zachránil před roztavením. Poté je věnoval památníku na Husarenwäldchen ve Würzburgu, partnerském městě Trutnova.

Dílo „Budování“ je jedním z mála děl, které zhotovil sochař Emil Schwantner v roce 1951, tedy v době, kdy žil se svojí ženou Annou po vysídlení z vlasti v městečku Schönebeck. Nelze nezmínit, že předmětná socha měla být původně věnována Muzeu v Podkrkonoší v Trutnově, které však tuto nabídku odmítlo.

„Pro dílo samotné to jistě není zlé, neboť v Trutnovském muzeu by možná socha skončila v depozitáři, zatímco v Muzeu v Žaclěři se stala součástí stále expozice.“⁹

Příkladem další práce Emila Schwantnera nacházející se v Žaclěři je např. socha Krista z roku 1935, umístěná mezi kostelem Nejsvětější Trojice a přilehlým hřbitovem.

5.2 Porcelánka Žaclěř

Založení žaclěřské porcelánky se datuje od roku 1878 a je spojováno s rodinou Pohlů.

Výrobky této porcelánky byly drobné porcelánové sošky svatých, dekorační porcelán, později elektrotechnický porcelán či sanitární zařízení. Značení výrobků je známé od roku 1904, a to třímístným číslem v rámečku nebo také čtyřmístným číslem bez rámování.

⁹ Citát z VLČEK, RADOVAN, Cenný přírůstek v žaclěřském muzeu, *Krkonoše – Jizerské hory*, květen 2007, viz: <http://krkonose-krap.cz>

Obr. 14 – Učňovská práce E. Schwantnera, r. 1907

Porcelánové figurky svatých a vázičky byly s ohledem na dostupnou cenu rozšířeny v českých a moravských domácnostech. Elektrotechnické výrobky z této porcelánky zase měly přínos pro elektrifikaci naší země.

Po znárodnění v pohnutém roce 1945 byla porcelánka začleněna do jiných provozů v tehdejší Československé republice. Po roce 1958 patřila bývalá žacléřská porcelánka pod „Elektroporcelán Louny“ a specializovala se na technický a elektrotechnický porcelán.

Výrazné změny organizační a změny myšlení poplatné tehdejšímu režimu znamenaly, bohužel mimo jiné, i zničení forem pro sakrální a dekorační zboží, ztracena byla i výrobní dokumentace a katalogy. To už je ale novodobá historie.

V kontextu s Emilem Schwantnerem nelze opomenout, že Žacléřská porcelánka sehrála významnou roli v počátcích umělcovi tvorby.

Obr. 15 - Krakonoš, bílý glazovaný porcelán, v. cca. 20 cm, vymodeloval E. Schwantner pro žacléřskou porcelánku svého mecenáše Theodora Pohla, signováno: Schwantner 1935.

5.3 Přátelé

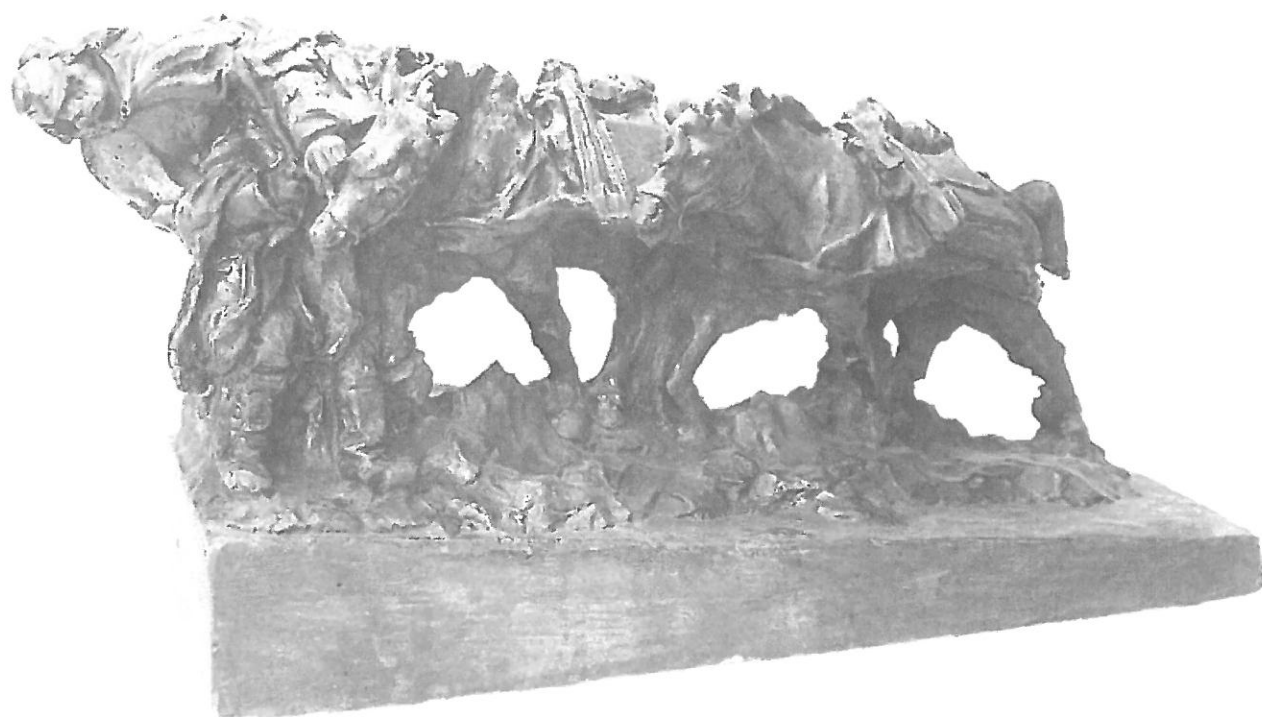
Ve dvacátých a třicátých letech žije Emil Schwantner v Trutnově. V četných hospůdkách a kavárnách se mohl E. Schwantner setkat s osobnostmi, jako byli lyrici Ernst Redlich a Gertie Hamplová-Faltisová. V té době zde existovala „múzická stolní společnost“, mezi jejíž členy vedle Emila Schwantnera patřili mj. také malíři Wenzel Labus nebo Josef Seifert. Mezi přátele Emila Schwantnera patřil také trutnovský starosta, umělecky založený Hieronymus Siegel, jeho obdivovatel. Ten si u něho zadal bustu z mramoru. Přesto měl Emil Schwantner spíše pověst podivína a samotáře.

V pozdějším období, po vysídlení z Čech, si Emil Schwantner našel přátele mezi Němci, za všechny uvedme inženýra Erwina Schöna, pozdějšího autora knihy o Emilu Schwantnerovi coby sochaři z Krkonoš (viz: SCHÖN, ERWIN - *Emil Schwantner: der Bildhauer aus dem Riesengebirge/Leben und Werk*, Egelsdorf, Northeide, Erwin Schön, 1980).

6. Ukázky sochařské tvorby Emila Schwantnera

Obr. 16 - Studie k pomníku obětem I. světové války (Tanec smrti, asi 1927)

Obr. 17 - Dělostřelečtí soumaři, dat. nezjištěn

Obr. 18 - Lékař a smrt, z cyklu Tanec smrti, asi 20. léta

Obr. 19 - Prometheus, 1948

Obr. 20 - ukázka bust

7. Závěr ¹⁰

Emil Schwantner, sochař obrovského a nepopíratelného talentu, zemřel v roce 1956 téměř v zapomnění. Jeho tématicky velmi pestrá tvorba, vyznačující se zároveň vysokou kvalitou, nám však nedá zapomenout.

Politická nestabilita první poloviny 20. století, sváry mezi českým a německým obyvatelstvem ve válečných a poválečných letech a v neposlední řadě holé barbarství, to vše slepě a bezohledně zničilo některá Schwantnerova díla, jiná se však podařilo obnovit, a mnohá přežila svého tvůrce netknuta. Jeho odkaz získává nadregionální charakter a nezbývá než věřit, že se jeho dílo stane známějším pro širší veřejnost.

Není náhodou, že v květnu letošního roku byla otevřena v Krkonošském muzeu ve Vrchlabí velká reprezentativní výstava jeho děl s názvem „Emil Schwantner – Sochař z Krkonoš“, jež je výjimečná svým rozsahem, když nabízí přes 80 děl, přičemž některá z nich se ukáží široké veřejnosti poprvé. Krkonošské muzeum tak vzdává hold Schwantnerovi. Smyslem projektu je seznámit veřejnost – českou stejně jako německou – s nezapomenutelným umělcem, jakož i s významnou kapitolou vzájemného soužití.

Vzdejme tedy i my hold odkazu Emila Schwantnera!

¹⁰ Zdroj: http://krkonosky.denik.cz/kultura_region/krkonoske-muzeum-vzdava-hold-schwantnerovi-20150515.html

8. Životopisné údaje ¹¹

27. 08. 1890	narozen v Královci ve východních Čechách
1896 – 1905	základní škola v Bobru
1905 – 1907	učednická léta v modelárně porcelánky v Žacléři
1907 – 1909	odborná keramická škola v Teplicích – Šanově, stipendium od majitele žacléřské porcelánky Theodora Pohla
1909	první zaměstnání v pasovské porcelánce
1909 – 1912	studium na Umělecké akademii v Praze
1912 – 1913	práce u profesora Franze Metznera v Berlíně na modelech pro Pomník bitvy národů v Lipsku a jiných, např. Pomník císaře Františka Josefa pro město Teplice-Šanov nebo postavě Lessinga
1913 – 1914	samostatným sochařem v Berlíně
1914	samostatným sochařem ve Vídni
1915 – 1918	dobrovolným frontovým důstojníkem v Haliči, na Volyni, v Rumunsku a na Isonzu
1916	svatba s Hermine Slezingerovou ve Vídni, manželství bylo později rozvedeno
1919	návrat k rodičům do Albeřic / Horního Maršova ve východních Čechách
1920	stěhování do domu v Kantově ul. č. 5 (dnes Husova ul. č. 5) v Trutnově, zde až do roku 1946 samostatným sochařem
1929	vysvěcení pomníku Wilhelma Kiesewettera na trutnovském hřbitově, pomník byl v roce 1993 zničen
11. 09. 1932	vysvěcení pomníku obětím války „Tanec smrti“ v trutnovském městském parku, odstraněn nacisty ve druhé světové válce
1946	nabídka místa profesora na AVU v Praze od českého ministerstva kultury, Schwantner odmítl
červen 1946	vysídlení do Otterslebenu v Magdeburku
1947	sochařem u firmy Salzemen /Schönebeck nad Labem
1948	výpověď od firmy, samostatným sochařem v Salzemen
1951	svatba s Annou Rennerovou, pocházející ze Svobody nad Úpou
podzim 1956	poslední dílo „Hlava Krista“
18. 12. 1956	zemřel v Schönebecku nad Labem

¹¹ zdroj: *Katalog galerie města Trutnova - Emil Schwantner (1890 – 1956)*, Městský úřad Trutnov, 1996, str. 27

9. Použitá literatura, odkazy

- HUTTER, PETER - *Die feinste Barbarei – Das Völkerschlachtdenkmal bei Leipzig*, Leipzig 1990, str. 172
- *Katalog Galerie města Trutnova - Emil Schwantner (1890-1956)*, Městský úřad Trutnov, 1996
- SITKA, RUDOLF - *Emil Schwantner*, Riesengebirgsheimat 1/1957, str. 13
- Art+ vše o trhu s uměním, *databáze aukčních výsledků*, viz: <http://www.artplus.cz>
- BEZOUŠKA, PETR - PIECHOWICZOVÁ, LUCIE - *Nový občanský zákoník*, Anag 2014
- VANÍČEK, ALEŠ - Češi i Němci spojily síly při opravě pomníku, *Krkonošský deník*, 12. 11. 2013, viz: <http://krkonosky.denik.cz>
- VLČEK, RADOVAN - Cenný přírůstek v žacléřském muzeu, *Krkonoše – Jizerské hory*, květen 2007, viz: <http://krkonose-knap.cz>
- *Tvrzení moderny - České sochařství ze sbírky Karly a Davida Železných*, Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou a Praha 2014
- BALEKA, JAN - *Výtvarné umění. Výkladový slovník (Malířství, sochařství, grafika)*, Academia, Praha 1997
- WITTLICH, PETR - *České sochařství ve XX. Století*, SPN, Praha, 1978
- WITTLICH, PETR - *Bohumil Kafka (1978-1942), Příběh sochaře*, Karolinum Praha, 2014
- SCHÖN, ERWIN - *Emil Schwantner: der Bildhauer aus dem Riesengebirge/Leben und Werk*, Egelsdorf, Northaide, Erwin Schön, 1980
- PAVLIŇÁK, PETR A KOL., *Slovník českých a slovenských umělců 1950-2010*, Výtvarné centrum Chagall, 1998-2010
- MALINA, JAROSLAV - *Olbram Zoubek*, Brno: Nadace Universita Masarykiana, Nakladatelství Georgetown, Nakladatelství a vydavatelství Nauma, 1996
- viz: <http://emil-schwantner.cz>, fotoalbum
- viz: <http://freiheit.cz/7-drobky-z-krakonosova-vousu/484-zurici-byk.html>

10. Seznam obrázků

- Obr. 1 – Emil Schwantner
- Obr. 2 – Studijní průkaz Emila Schwantnera
- Obr. 3 – Památník bitvy národů
- Obr. 4 – Památník v Mladých Bukách v původní formě bez postranních křídel
- Obr. 5 – Emil Schwantner (vlevo) vs. Bohumil Kafka (vpravo), zdroj (Drobky z Krakonošova vousu)
- Obr. 6 – Detail signatury
- Obr. 7 – E. Schwantner: (Ein Rasender Büffel, značeno uprostřed: B. Kafka, na hraně soklu: Schwantner 1929 – Muzeum Podkrkonoší Trutnov), mat.: dřevo, v. 29,5 cm
- Obr. 8 – B. Kafka: (Býk, 1908, výška 30 cm, reprodukce z katalogu Kafkových prací – archiv výtvarného umění DOX)
- Obr. 9 – Socha pantera, dřevořezba, délka 74 cm
- Obr. 10 – Socha býka, bronz, 35 x 65 cm
- Obr. 11 – Socha slona, bronz, v. 21 cm
- Obr. 12 – Náhrobek WK: Kovové sousoší na hrobce Wilhelma Kiesewettera na trutnovském hřbitově představující zubožené hladové lidi, byl rozmlácen palicemi a odvezen do sběru. Podle nalezených fragmentů a fotodokumentace byla později zhotovena kopie.
- Obr. 13 – Památník obětem I. světové války v Černé vodě
- Obr. 14 – Učňovská práce E. Schwantnera, r. 1907, porcelán / keramika
- Obr. 15 – Krakonoš, bílý glazovaný porcelán, v. cca. 20 cm, vymodeloval E. Schwantner pro žacléřskou porcelánku svého mecenáše Theodora Pohla, signováno: Schwantner 1935
- Obr. 16 – Tanec smrti, studie k pomníku obětem I. světové války, asi 1927, mat.: sádra
- Obr. 17 – Dělostřelečtí soumaři, (dat. nezjištěn), mat.: sádra
- Obr. 18 – Lékař a smrt (z cyklu „Tanec smrti“, asi 20. léta), mat.: dřevo
- Obr. 19 – Prometheus, 1948, mat.: sádra
- Obr. 20 – Ukázka bust, mat.: sádra, kámen